

PRAWNE UWARUNKOWANIA EDUKACJI PRZYRODNICZO-LEŚNEJ W POLSCE

Monika Starosta-Grala[✉], Anna Ankudo-Jankowska

Katedra Ekonomiki Leśnictwa, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu
ul. Wojska Polskiego 71C, 60-625 Poznań

ABSTRAKT

Coraz większe zagrożenie środowiska przyrodniczego oraz potrzeba upowszechniania i promowania zachowań proekologicznych przyczyniają się do wzrostu znaczenia przedsięwzięć edukacyjnych dla społeczeństwa. Działalność ta dotyczy różnych dziedzin: ochrony przyrody i środowiska, działalności oświatowej i politycznej, z uwzględnieniem różnych grup społecznych, organizacji i instytucji. W pracy przedstawiono najważniejsze krajowe akty prawne oraz dokumenty państwowe dotyczące edukacji ekologicznej i edukacji przyrodniczo-leśnej. Wskazano na ich wzajemne powiązania oraz ocenę w kontekście pozytywnego oddziaływania na świadomość ekologiczną społeczeństwa, z uwzględnieniem działalności Lasów Państwowych. Proces tworzenia regulacji prawnych w odniesieniu do edukacji ekologicznej jest procesem długotrwałym wymagającym systematycznego aktualizowania i udoskonalania prawa. W zakresie edukacji należy dążyć do wypracowania wspólnych płaszczyzn współpracy między jednostkami oświatowym a edukatorami leśnymi. Wynikiem tej współpracy powinno być opracowanie wspólnych standardów i podstaw programowych dla różnych poziomów kształcenia.

Słowa kluczowe: edukacja ekologiczna, edukacja przyrodniczo-leśna, akty prawne, dokumenty państwowe, Lasy Państwowe

WSTĘP

Edukacja leśna jest częścią edukacji ekologicznej, rozumianej jako przedmiot nauczania oraz proces pedagogicznego oddziaływania na człowieka w celu kształtowania jego świadomości ekologicznej (Hłobił, 2010; Sobczyk, 2000; Tuszyńska, 2013). Początki edukacji leśnej sięgają lat dziewięćdziesiątych XX wieku, gdy w ustawie o lasach edukację leśną społeczeństwa wpisano do obowiązków Lasów Państwowych (LP). Cele edukacji leśnej, do których zalicza się m.in. promowanie proekologicznej, wielofunkcyjnej, zrównoważonej gospodarki leśnej, są możliwe do osiągnięcia poprzez realizację programów na poziomie edukacji zarówno szkolnej (formalnej)

oraz pozaszkolnej (nieformalnej), jak i zintegrowanej (realizowanej wspólnie przez szkoły i leśników) (Grzywacz, 2000). Jedynie systematyczna, odpowiedzialna i profesjonalna edukacja ekologiczna dzieci, młodzieży oraz dorosłych może przyczynić się do podnoszenia świadomości ekologicznej całego społeczeństwa. W ramach tych działań jednostki organizacyjne Lasów Państwowych, zwłaszcza nadleśnictwa, podejmują współpracę z podmiotami, dla których edukacja jest zadaniem statutowym o istotnym znaczeniu. Są to przede wszystkim szkoły wszystkich poziomów nauczania, ośrodki edukacji ekologicznej, parki narodowe i krajobrazowe, domy kultury i muzea, kościoły,

[✉]mstarosta81@gmail.com, tel. 61 848 7685, 61 848 7687

jednostki samorządowe, organizacje pozarządowe, jak również media: prasa, radio i telewizja. Działaniom tym towarzyszy przede wszystkim tworzenie obiektów edukacyjnych, prowadzenie szkoleń oraz publikowanie materiałów edukacyjnych.

Problematyka edukacji przyrodniczo-leśnej jest zagadnieniem wieloaspektowym związanym z różnymi dziedzinami, czyli ochroną przyrody, środowiskiem, działalnością oświatową i polityczną. Jej uczestnikami są wszystkie grupy społeczne, wiele organizacji oraz instytucji.

W celu realizacji skutecznej edukacji ekologicznej, w tym edukacji przyrodniczo-leśnej, jest konieczne opracowanie spójnych aktów prawnych. W Polsce zapisy dotyczące tego rodzaju działalności znajdują miejsce w wielu uregulowaniach prawnych. Do najważniejszych z nich należą: Ustawa o lasach, Ustawa Prawo ochrony środowiska, Ustawa o ochronie przyrody oraz akty prawne dotyczące oświaty.

Celem pracy była analiza prawnych uwarunkowań prowadzenia edukacji przyrodniczo-leśnej w Polsce. Opracowanie prezentuje najważniejsze krajowe akty prawne i dokumenty państwowe, ich wzajemne powiązania oraz ocenę w kontekście pozytywnego oddziaływania na świadomość ekologiczną społeczeństwa, z uwzględnieniem działalności PGL LP w tym zakresie.

KRAJOWE AKTY PRAWNE DOTYCZĄCE PROBLEMATYKI EDUKACJI LEŚNEJ

Tematyka ochrony środowiska, w tym edukacji leśnej została uznana za kwestię na tyle ważną, że została uregulowana już na poziomie konstytucyjnym. Zgodnie z zapisami ustawy zasadniczej, z 2 kwietnia 1997 roku, Rzeczpospolita Polska zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju (art. 5). Ponadto zgodnie z art. 74 ustawy, ochrona środowiska jest obowiązkiem władz publicznych, które prowadzą politykę zapewniającą bezpieczeństwo ekologiczne współczesnemu i przyszłym pokoleniom, wspierają działania obywateli na rzecz ochrony i poprawy stanu środowiska oraz informują społeczeństwo o stanie i ochronie środowiska¹.

¹ W odniesieniu do Lasów Państwowych zapis art. 74 ustawy zasadniczej został uwzględniony również w Ustawie o lasach, zgodnie z którą Państwowe Gospodarstwo

Zagadnienia edukacji przyrodniczo-leśnej znalazły miejsce w Ustawie o lasach (Dz. U. 2014, poz. 1153). W art. 13b ustawodawca daje prawo Dyrektorowi Generalnemu do tworzenia Leśnych Kompleksów Promocyjnych (LKP), których priorytetowym zadaniem jest prowadzenie edukacji ekologicznej społeczeństwa. Pierwsze LKP powstały na mocy zarządzenia nr 30 Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 19 grudnia 1994 roku w sprawie Leśnych Kompleksów Promocyjnych. Na podstawie późniejszych zarządzeń zostały utworzone kolejne LKP. Obecnie funkcjonuje 25 obiektów o łącznej powierzchni ponad 1,2 mln ha, co stanowi 13% powierzchni leśnej Polski (tab. 1).

Z kolei art. 54 tejże ustawy dotyczy kwestii finansowania działań dotyczących edukacji. Zgodnie z zapisem: *Lasy Państwowe otrzymują dotacje celowe z budżetu państwa na zadania zlecone przez administrację rządową, m.in. na finansowanie edukacji ekologicznej społeczeństwa, w szczególności poprzez tworzenie i prowadzenie leśnych kompleksów promocyjnych, zakładanie ścieżek przyrodniczo-leśnych*. Lasy Państwowe, prowadząc działalność edukacyjną, realizują ponadto założenia „Kierunków rozwoju edukacji leśnej społeczeństwa w Lasach Państwowych” opublikowanych w Zarządzeniu nr 57 Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 9 maja 2003 roku w sprawie wytycznych prowadzenia edukacji leśnej społeczeństwa w Lasach Państwowych. Dokument ten, będący aktem wykonawczym Ustawy o lasach, nadaje edukacji leśnej odpowiednią rangę. Wskazuje na potrzebę prowadzenia edukacji leśnej, której celem jest promocja lasów, racjonalnej gospodarki oraz pracy leśników. Na podstawie wspomnianego dokumentu, od 2004 roku, każde nadleśnictwo sporządza program edukacji leśnej społeczeństwa w nadleśnictwie na okres 10 lat. Zadania określone w programie uwzględniają lokalne uwarunkowania, potrzeby odbiorców oraz możliwości finansowe i kadrowe nadleśnictwa.

Kolejnym aktem prawnym regulującym przepisy prawa dotyczące edukacji leśnej jest Ustawa Prawo ochrony środowiska z 27 kwietnia 2001 r. (Dz.U.

Leśne Lasy Państwowe udostępnia społeczeństwu informacje o prowadzonej działalności edukacyjnej w wydawanych corocznie Raportach z działalności edukacyjnej Lasów Państwowych oraz Raportach o stanie lasów.

Tabela 1. Zestawienie LKP według zarządzeń Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych i roku ich utworzenia

Table 1. PFC summary according to regulations and year of creation

Leśny Kompleks Promocyjny Promotional Forest Complex	Numer zarządzenia Dyrektora Generalnego LP Order of the General Director of State Forests	Rok powstania Year of creation
1. Puszcza Białowieska	30	1994
2. Bory Tucholskie	30	1994
3. Lasy Gostynińsko-Włocławskie	30	1994
4. Lasy Janowskie	30	1994
5. Bory Lubuskie	30	1994
6. Puszcza Kozienicka	30	1994
7. Lasy Beskidu Śląskiego	30	1994
8. Lasy Oliwsko-Darżlubskie	01	1996
9. Lasy Rychtaleskie	18	1996
10. Puszcze Szczecińskie	63	1996
11. Lasy Birczańskie	04	2001
12. Lasy Mazurskie	84	2002
13. Lasy Spalsko-Rogowskie	85	2002
14. Lasy Środkowopomorskie	60	2004
15. Sudety Zachodnie	61	2004
16. Puszcza Świętokrzyska	75	2004
17. Puszcza Notecka	62	2004
18. Lasy Beskidu Sądeckiego	59	2004
19. Lasy Warszawskie	22	2005
20. Puszcza Niepołomska	59	2011
21. Lasy Doliny Baryczy	61	2011
22. Lasy Olsztyńskie	62	2011
23. Lasy Bieszczadzkie	63	2011
24. Puszcza Knyszyńska	64	2011
25. Lasy Elbląsko-Żuławskie	65	2011

2001, nr 62, poz. 627 ze zm.). W Dziale VIII ustawy „Edukacja ekologiczna, badania z zakresu ochrony środowiska oraz reklama” wskazano na konieczność

uwzględniania problematyki ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju w podstawach programowych kształcenia ogólnego dla wszystkich typów

szkół. Zagadnienia te powinny być włączone również do programu kursów prowadzących do uzyskania kwalifikacji zawodowych nauczycieli (art. 77). W związku z zapisami tej ustawy *organy administracji, instytucje koordynujące oraz kierujące działalnością naukową i naukowo-badawczą, a także szkoły wyższe, placówki naukowe i naukowobadawcze, obejmujące swym zakresem działania dziedziny nauki lub dyscypliny naukowe wiążące się z ochroną środowiska, są obowiązane uwzględniać w ustalanych programach oraz w swej działalności badania dotyczące zagadnień ochrony środowiska i badania te rozwijać* (art. 79). Bardzo duży wpływ na kształtowanie świadomości ekologicznej społeczeństwa mają także środki masowego przekazu. Podmioty te są zobowiązane kształtować pozytywny stosunek społeczeństwa do ochrony środowiska oraz popularyzować jej zasady w publikacjach i audycjach promujących działania przyjazne środowisku (art. 78).

Kwestię edukacji ekologicznej reguluje również Ustawa o ochronie przyrody z 16 kwietnia 2004 roku (Dz.U. 2004, nr 92, poz. 880 ze zm.), zgodnie z którą edukacja jest jednym z czynników kształtowania właściwych postaw człowieka wobec przyrody. Ustawodawca wskazuje, że prowadzenie skutecznej edukacji ekologicznej jest obowiązkiem zarówno organów administracji publicznej, jak i instytucji naukowych, oświatowych oraz środków masowego przekazu (art. 4). Ponadto zadania edukacyjne powinny być realizowane przez Służbę Parku Narodowego oraz Służbę Parku Krajobrazowego. Do zadań tych podmiotów należą przede wszystkim informowanie i promocja ochrony przyrody poprzez prowadzenie i udostępnianie muzeum przyrodniczego oraz publikowanie materiałów promocyjnych i informacyjnych (art. 103, 107).

Ważnymi partnerami w aktywności edukacyjnej leśników są placówki oświatowe, dla których edukacja jest głównym zadaniem statutowym. Trwające od kilku lat zmiany programowe kształcenia ogólnego pozwalają na wypracowanie nowych płaszczyzn współpracy edukatorów leśnych oraz szkół. Jak wskazuje Mrowińska (2012), edukacja leśna prowadzona przez LP musi uwzględniać formalny system oświaty. Przy czym skuteczna realizacja zadań w tym zakresie wymaga od leśników identyfikacji celów i treści edukacji szkolnej oraz problemów, z jakimi zmagają się jednostki oświatowe. Podstawowym mankamentem

prawa oświatowego jest brak regulacji prawnych dotyczących edukacji leśnej. W Ustawie z 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. 1991, nr 95, poz. 425 ze zm.) jedynie zapis art. 1 pkt 11 odnosi się pośrednio do edukacji leśnej: [...] *system oświaty w szczególności zapewnia upowszechnianie wśród dzieci i młodzieży wiedzy o zasadach zrównoważonego rozwoju oraz kształtowanie postaw sprzyjających jego wdrażaniu w skali lokalnej, krajowej i globalnej*. Jak wskazuje Ćwiek (2013), edukację leśną należy traktować jako integralną część zrównoważonego rozwoju.

Kwestie edukacji leśnej reguluje jedynie Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 maja 2014 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. 2014, poz. 803). W rozporządzeniu jasno określono treści nauczania w zagadnieniach przyrodniczych dla poszczególnych etapów kształcenia, tj. w szkołach podstawowych, gimnazjach i ponadgimnazjalnych. Według obecnie obowiązującej podstawy programowej, edukacja ekologiczna powinna być nierozzerwalnie związana ze środowiskiem przyrodniczym. Rozwijanie wrażliwości na potrzeby środowiska jest możliwe szczególnie dzięki zajęciom terenowym, podczas których uczniowie przez działanie i proponowane rozwiązania zaistniałych problemów kształtują wiedzę oraz umiejętności.

EDUKACJA PRZYRODNICZO-LEŚNA W DOKUMENTACH PAŃSTWOWYCH

Polityka ekologiczna i leśna państwa

Pierwszym, po zmianach ustrojowych, dokumentem państwowym dotyczącym kwestii ochrony środowiska była I Polityka Ekologiczna Państwa (1991). Założenia tego dokumentu były realizowane przez uwzględnianie wymagań środowiska w każdej działalności społeczno-gospodarczej kraju. Spośród wymienionych w dokumencie zasad polityki ekologicznej znalazła się m.in. zasada uspołecznienia, której podstawowym celem było *budzenie świadomości i wrażliwości ekologicznej oraz budowanie nowej etyki zachowań wobec środowiska poprzez stworzenie instytucjonalnych i prawnych warunków dla udziału obywateli, grup społecznych i organizacji pozarządowych w całym procesie ochrony i kształtowania środowiska poprzez*

edukację ekologiczną. W dokumencie zwraca się uwagę na uwarunkowania prowadzenia efektywnej edukacji leśnej. Edukacja ta powinna być nierozzerwalnie związana z procesem wychowawczym, a odpowiedzialny stosunek do przyrody powinien być trwałym elementem systemu wartości człowieka. Zgodnie z założeniami tego dokumentu, równie ważnym celem edukacji powinno być rozwijanie wrażliwości i emocjonalnej potrzeby działania na rzecz ochrony środowiska. Ponadto zwraca się uwagę na systematyzowanie i wzbogacanie wiedzy na temat funkcjonowania środowiska przyrodniczego oraz zagrożeń stwarzanych przez człowieka.

Uzyskanie przez Polskę statusu państwa stowarzyszonego ze Wspólnotą Europejską (1994), konieczność dostosowania polityki i prawa w zakresie ochrony środowiska do standardów Europy Zachodniej oraz nowy porządek konstytucyjny (1997) były przyczyną opracowania II Polityki Ekologicznej Państwa (2001). W dokumencie wskazano na niezbędne działania służące poprawie stanu środowiska. Do zadań tych należały m.in. dostęp do informacji, edukacja ekologiczna i udział społeczny. Uzupełnieniem tych przedsięwzięć miało być wsparcie finansowe, organizacyjne i techniczne udzielane przez instytucje publiczne oraz rozwijanie edukacji przez jednostki zarządzające cennymi przyrodniczo obszarami chronionymi.

W 2002 roku, zgodnie z art. 14, pkt 2. Ustawy Prawo ochrony środowiska, została opublikowana III Polityka Ekologiczna Państwa na lata 2003–2006 z perspektywą do 2007–2010². Dokument ten stanowił kontynuację i uszczegółowienie II Polityki Ekologicznej Państwa, z uwzględnieniem priorytetowych założeń polityki unijnej. W odniesieniu do edukacji ekologicznej, zakładał, że działania powinny być ukierunkowane na zwiększenie udziału problemów ekologicznych w podstawach programowych wszystkich typów szkół oraz wskazywał na rozwój szkoleń obejmujących zagadnienia środowiskowe. Istotnym elementem było również rozszerzenie współpracy instytucji publicznych z pozarządowymi organizacjami ekologicznymi, m. in. w rozwijaniu edukacji ekologicznej.

² Zgodnie z ustawą, politykę ekologiczną państwa przyjmuje się na 4 lata, z tym że przewidziane w niej działania obejmują kolejne 4 lata.

Zgodnie z obowiązkiem ustawowym w 2008 roku przyjęto IV Politykę Ekologiczną Państwa na lata 2009–2012 z perspektywą do 2016 roku. W dokumencie przyjęto kontynuację wcześniejszych celów, zgodnie z zasadą „myśl globalnie, działaj lokalnie”. Ponownie zaproponowano zwiększenie udziału społeczeństwa w działaniach na rzecz ochrony środowiska. Wskazywano na konieczność rozwoju szkolnej edukacji w zakresie ochrony środowiska oraz kształtowania postaw społecznych zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.

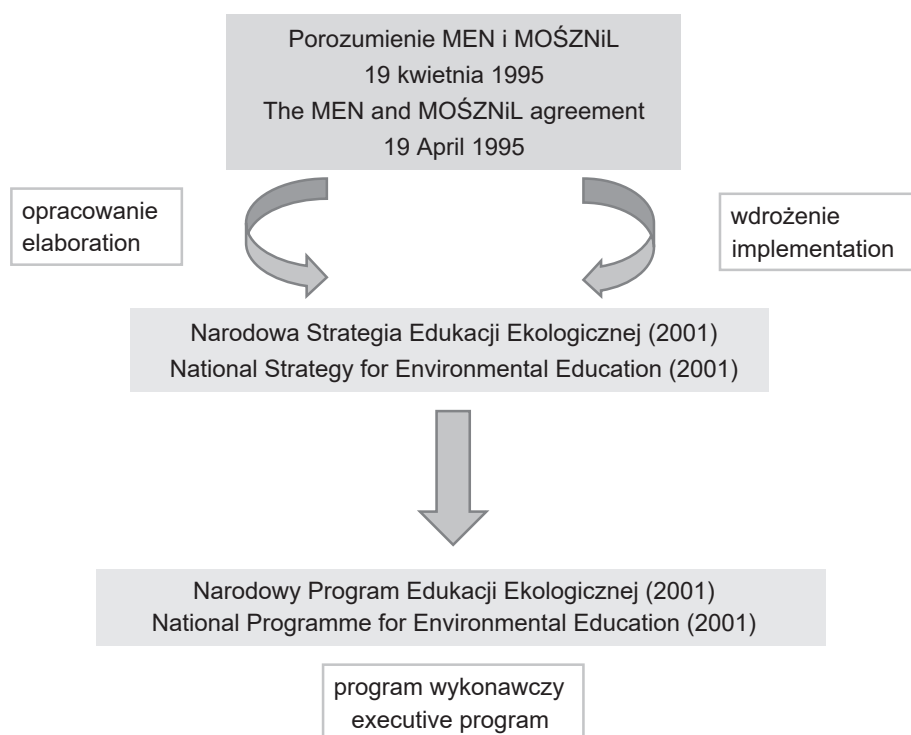
Ważnym priorytetem polityki państwa jest kształtowanie pozytywnego i odpowiedzialnego stosunku człowieka do lasu. Jednym z narzędzi realizacji tego celu są działania edukacyjne, które zostały zdefiniowane w kolejnym dokumencie państwowym – Polityka leśna państwa (1997).

Zgodnie jego zapisami, należy rozwijać oraz doskonalić edukację formalną i nieformalną. W edukacji formalnej należy dążyć do wprowadzenia w programach szkolnych niezbędnych informacji o lasach, w tym wiadomości o ich wielofunkcyjnym charakterze oraz stymulować zmiany programowe w szkolnictwie leśnym. W edukacji nieformalnej należy propagować i rozwijać różne formy dokształcania zarówno służby leśnej, jak i społeczeństwa w zakresie wiedzy przyrodniczo-leśnej. Zadaniem polityki leśnej państwa jest również kształtowanie za pośrednictwem mediów wiedzy oraz postawy społeczeństwa wobec lasów, ich ochrony i użytkowania, doskonalenie działalności wydawniczej na temat edukacji leśnej oraz rozwijanie współpracy z organizacjami ekologicznymi.

Narodowy Program Edukacji Ekologicznej oraz Strategia PGL LP w zakresie edukacji przyrodniczo-leśnej

Istotne znaczenie dla edukacji ekologicznej wynikało z porozumienia o współpracy dotyczącej edukacji ekologicznej między Ministerstwem Edukacji Narodowej oraz Ministerstwem Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa. Na kanwie tego porozumienia jeszcze w 1995 roku powstała pierwsza wersja Narodowej Strategii Edukacji Ekologicznej, która w 2000 roku, uaktualniona i dostosowana do nowych warunków związanych z wprowadzeniem w Polsce kolejnych reform, uzyskała ostateczny kształt.

Rys. 1. Proces tworzenia Narodowej Strategii Edukacji Ekologicznej
Fig. 1. Process of creating the National Strategy for Environmental Education

Narodowa Strategia Edukacji Ekologicznej jest dokumentem, który identyfikuje i hierarchizuje główne cele edukacji ekologicznej, wskazując jednocześnie na możliwości ich realizacji. Do głównych zadań należy przede wszystkim upowszechnianie idei ekorozwoju we wszystkich sferach życia, uwzględniając pracę i wypoczynek człowieka, a także objęcie systematyczną edukacją ekologiczną wszystkich mieszkańców. W dokumencie zwraca się uwagę na konieczność wdrożenia edukacji ekologicznej jako interdyscyplinarnego nauczania na wszystkich stopniach edukacji formalnej i nieformalnej. Ważnym zadaniem jest tworzenie wojewódzkich, powiatowych i gminnych programów edukacji ekologicznej, które zawierają propozycje poszczególnych podmiotów realizujących projekty edukacyjne dla lokalnej społeczności.

Instrumentem wykonawczym tej strategii jest Narodowy Program Edukacji Ekologicznej. Celem tego programu jest m.in. zwiększenie efektywności edukacji ekologicznej poprzez promowanie najsukcesywniejszych jej form, treści oraz metod nauczania.

Dokument dokładnie określa zadania edukacyjne, podmioty odpowiedzialne za ich realizację oraz źródła finansowania.

Lasy Państwowe, dysponując zasobami Skarbu Państwa, odgrywają dużą rolę w kształtowaniu świadomości ekologicznej społeczeństwa. Działalność ta jest możliwa dzięki dużej aktywności leśników w edukacji leśnej oraz dynamicznie rozwijającej się infrastrukturze edukacyjno-przyrodniczej. W ramach długofalowej polityki rozwoju LP, w 2013 roku Dyrektor Generalny LP wydał dokument o nazwie Strategia Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe na lata 2014–2030. Określa on misję, wizję oraz cele strategiczne LP, również w odniesieniu do edukacji leśnej. Lasy Państwowe opracowują spójne programy działań edukacyjnych we wszystkich jednostkach organizacyjnych LP, prowadzą działania promujące oraz wspierające wykorzystanie obszarów cennych przyrodniczo jako miejsca wypoczynku, turystyki i sportu, ponadto biorą czynny udział w prowadzeniu zajęć przyrodniczo-leśnych. W zakresie ponoszenia kwalifikacji i rozwijania wiedzy

leśnej nauczycieli oraz oceny skuteczności prowadzonych działań edukacyjnych pracownicy LP współpracują z sektorem edukacyjnym.

DYSKUSJA

Edukacja leśna, nierozzerwalnie związana z edukacją ekologiczną, jest ważnym zadaniem realizowanym przez jednostki organizacyjne LP. Państwowe Gospodarstwo Leśne LP aktywnie uczestniczy w rozwoju nieformalnej edukacji leśnej. Ciągły rozwój zarówno metod czy programów, jak i technik edukacyjnych przyczynia się do wzrostu zainteresowania ofertą edukacyjną LP. Pracownicy prowadzą działania na rzecz udostępniania lasu społeczeństwu oraz współpracują z samorządami, skupiając się na skuteczności tych przedsięwzięć. Za wskaźniki kwantytatywne działań edukacyjnych uznaje się liczbę osób biorących udział w edukacji leśnej, liczbę obiektów i wspólnych przedsięwzięć z innymi podmiotami oraz liczbę pracowników LP zaangażowanych w tę działalność. Ponadto należałoby uwzględnić wydatki własne nadleśnictw. W latach 2006–2014 obserwuje się wzrost liczby odbiorców oferty edukacyjnej (o 19%) oraz liczby obiektów PGL LP wykorzystywanych w omawianej działalności (o 73%)³. Uczestnicy najczęściej korzystali z zajęć terenowych oraz wycieczek z wykorzystaniem leśnej ścieżki dydaktycznej. Ponadto w ciągu 9 lat zaobserwowano zwiększające się zaangażowanie pracowników PGL LP w działania edukacyjne oraz blisko trzykrotny wzrost finansowania wspomnianych działań ze środków własnych nadleśnictw⁴. Grzywacz (2012) zwraca również uwagę na mierniki jakościowe, które należałoby uwzględnić w ocenie efektywności edukacji leśnej. Jego zdaniem w większym stopniu trzeba się skupić na zagadnieniach programowych i metodycznych, natomiast w mniejszym na rozwoju ilościowym, wyrażonym liczbą uczestników zajęć i powstającej infrastruktury edukacyjnej.

Liczba i jakość zadań edukacyjnych realizowanych przez PGL LP są uzależnione od wielkości finansowania, przy czym główny ciężar finansowy spoczywa na

własnych jednostkach. Zgodnie z obowiązkiem ustawowym (Ustawa o lasach, art. 54), państwo powinno finansowo wspierać działalność edukacyjną w PGL LP. Jednak wymieniony przepis jest ogólny i wymaga uszczegółowienia jaki charakter powinno mieć to wsparcie. Na konieczność doprecyzowania zapisu zwracali już uwagę Grzywacz i Marszałek (2007) oraz Ćwiek (2013). W ustawie w żaden sposób nie sprecyzowano charakteru i stopnia finansowania działalności edukacyjnej, nie wskazano czy jest to dotacja pełna, czy częściowa, czy ma charakter obligatoryjny, czy dobrowolny. Badania Starosty-Grali i Ankudo-Jankowskiej (2015) wyraźnie wskazują na „martwy” charakter tej dotacji, zwłaszcza po 2009 roku.

Skuteczna realizacja edukacji ekologicznej wymaga zaangażowania wielu podmiotów. Za wykonanie zadań powinni być odpowiedzialni pracownicy PGL LP, nauczyciele i jednostki samorządu terytorialnego, przy wsparciu organizacji pozarządowych oraz wolontariuszy. Podstawowym zadaniem jest zwiększenie współpracy i konieczność wypracowania wspólnych metod działania w celu stworzenia zintegrowanej edukacji ekologicznej. Białecki (2008) oraz Wasiak (2012) uważają zgodnie, że do skutecznej realizacji działań edukacyjnych jest niezbędne połączenie ogromnych możliwości edukacyjnych nadleśnictw i LKP z dużymi potrzebami edukacyjnymi szkół. Dlatego współpraca powinna mieć charakter sformalizowany, czego wyrazem będą umowy zawierane na różnych szczeblach. Jak proponuje Grzywacz (2011; 2014), umowy powinny być zawierane między Ministerstwem Edukacji Narodowej i Generalną Dyrekcją Lasów Państwowych oraz między kuratorami oświaty a dyrekcjami regionalnymi LP, a także między nadleśnictwami a współpracującymi z nimi szkołami. Wynikiem porozumień ma być stworzenie wspólnych podstaw programowych oraz standardów edukacji leśnej realizowanych w szkołach i PGL LP.

W PGL LP edukacja przyrodniczo-leśna jest sukcesem koncepcyjnym, organizacyjnym i finansowym jednostki (Grzywacz, 2007). Jednak z uwagi na złożoność problemów edukacji – wynikających głównie z dużego zakresu zadań oraz zaangażowania w ich realizację wielu podmiotów i dużej liczby odbiorców – jest konieczne doskonalenie systemu edukacji przyrodniczo-leśnej, z uwzględnieniem aspektów organizacyjnych, programowych, metodycznych, a przede wszystkim prawnych.

³ Źródło: opracowane własne na podstawie danych z raportów z działalności edukacyjnej Lasów Państwowych (Raport..., 2006; 2014).

⁴ Tamże.

PODSUMOWANIE

Proces tworzenia regulacji prawnych w edukacji ekologicznej jest postępowaniem długotrwałym, wymagającym systematycznego aktualizowania i udoskonalania rozwiązań systemowych. Uregulowania dotyczące edukacji zarówno ekologicznej, jak i przyrodniczo-leśnej znajdują się w wielu obowiązujących dokumentach rangi ustawowej oraz dokumentach państwowych, poczynając od ustawy zasadniczej, kończąc na dokumentach wewnętrznych PGL LP. W wymienionych dokumentach można dostrzec wspólną politykę w kreowaniu założeń i celów edukacji ekologicznej. Należy zwrócić uwagę przede wszystkim na postulaty odnoszące się do właściwego kształtowania świadomości ekologicznej poprzez umożliwienie człowiekowi zdobywania wiedzy i umiejętności prowadzących do poprawy stanu środowiska przyrodniczego. Takie działania przynoszą bowiem wymierne efekty w postaci właściwych postaw i przekonań wobec problemów zagrożenia ekologicznego.

Podsumowując aktualną sytuację prawną oraz wypracowane rozwiązania w zakresie realizacji zadań edukacyjnych, należy przede wszystkim:

Dążyć do doskonalenia istniejących aktów prawnych pod względem opracowywania wspólnych podstaw programowych oraz standardów edukacji leśnej realizowanych w jednostkach oświatowych, PGL LP, parkach narodowych, jednostkach samorządowych oraz organizacjach pozarządowych

Kontynuować działania zmierzające do poprawy jakości kształcenia, zarówno na etapie projektowania, jak i realizacji programów kształcenia, zwłaszcza pod kątem dostosowania programów i metod nauczania do różnych grup uczestników edukacji przyrodniczo-leśnej.

Doprecyzować akty legislacyjne w zakresie transparentnego systemu finansowania podmiotów zaangażowanych w edukację przyrodniczo-leśną.

PIŚMIENNICTWO

- Białecki, M. (2008). Możliwości rozwoju leśnej edukacji w Polsce. Pobrano 22 marca 2016 z: http://tpl.org.pl/lasy_janowskie_2008
- Ćwiek, P. (2013). Przepisy prawne dotyczące edukacji leśnej – przegląd i propozycje. Pobrano 22 marca 2016 z: <http://tpl.org.pl/pliki/j08/Cwiek.doc>

- Grzywacz, A., Marszałek, E. (2007). Prawne aspekty ochrony przyrody w ekosystemach leśnych. Tuchola: Wyd. WSZŚ.
- Grzywacz, A. (2000). Edukacja leśna społeczeństwa. Biblioteczka Leśniczego. Zeszyt 138. Warszawa: Wyd. Świat.
- Grzywacz, A. (2007). Edukacja leśna w Polsce, stan obecny i perspektywy. Pobrano 27 lutego 2015 z: <http://www.tpl.org.pl/pliki/j07/Grzywacz.doc>
- Grzywacz, A. (2011). Podstawy programowe w szkołach podstawowych w zakresie wiedzy o lesie a treści kształcenia w edukacji leśnej realizowanej przez nadleśnictwa Lasów Państwowych. *Stud. Mater. CEPL*, 13, 26, 1.
- Grzywacz, A. (2012). Nauka, badanie, kształcenie leśników i edukacja leśna społeczeństwa w przyszłości. W: *Wizja przyszłości polskich lasów do 2030 roku*. Spała: PTL.
- Grzywacz, A. (2014). Przyszłość lasów i leśnictwa według „wizji” Polskiego Towarzystwa Leśnego. Referat wygłoszony w ramach NPL. Panel ekspertów „Organizacja”, Sękocin Stary.
- Hłobił, A. (2010). Teoria i praktyka edukacji ekologicznej na rzecz zrównoważonego rozwoju. *Probl. Ekorozw.*, 5, 2.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.
- Mrowińska, I. (2012). Zmiany programowe w oświacie a edukacja leśna. *Stud. Mater. CELP*, 14, 32, 3.
- Narodowa Strategia Edukacji Ekologicznej (2001). Warszawa: Ministerstwo Środowiska.
- Polityka Ekologiczna Państwa II (2000). Warszawa: Ministerstwo Środowiska.
- Polityka ekologiczna państwa na lata 2003–2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007–2010 (2002). Warszawa: Rada Ministrów.
- Raport z działalności edukacyjnej Lasów Państwowych w roku 2006 (2007). Warszawa: PGL LP, DGLP.
- Raport z działalności edukacyjnej Lasów Państwowych w roku 2014 (2015). Warszawa: PGL LP, DGLP.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 maja 2014 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (2014). *Dz.U.* 2014, poz. 803.
- Sobczyk, W. (2000). Edukacja ekologiczna i prozdrowotna. *Prace Monograficzne nr 293*. Kraków: Wyd. Naukowe Akademii Pedagogicznej.
- Starosta-Grala, M., Ankudo-Jankowska, A. (2015). Analiza struktury źródeł finansowania edukacji przyrodniczo-leśnej w Lasach Państwowych. *Acta Sci. Pol. Silv. Colendar. Rat. Ind. Lignar.*, 14(2), 149–160. DOI: 10.17306/J.AFW.2015.2.14

- Strategia Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe na lata 2014–2030 (2013). Warszawa: DGLP.
- Tuszyńska, L. (2013). Świadomość ekologiczna społeczności lokalnych. *Oczekiwania a rzeczywistość. Roczn. Świętokrz.* Ser. B – Nauki Przyr., 34, 149–160.
- Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 10 maja 1991 r. w sprawie polityki ekologicznej (1991). *Mon. Pol.* nr 18, poz. 118.
- Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 22 maja 2009 r. w sprawie przyjęcia dokumentu „Polityka Ekologiczna Państwa w latach 2009–2012 z perspektywą do roku 2016” (2009). *Mon. Pol.* nr 34, poz. 501.
- Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (1991). *Dz.U.* nr 95, poz. 425 ze zm.
- Ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach (1991). *Dz.U.* nr 101, poz. 444 ze zm.
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (2001). *Dz.U.* nr 62, poz. 627 ze zm.
- Ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. (2004). *Dz.U.* nr 92, poz. 880 ze zm.
- Wasiak, A. (2012). Główne założenia strategii PGL LP. W: *Wizja przyszłości polskich lasów i leśnictwa do 2030 roku*. Wyd. PTL.
- Zarządzenie nr 57 Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 9 maja 2003 roku w sprawie wytycznych prowadzenia edukacji leśnej społeczeństwa w Lasach Państwowych.

LEGAL CONDITIONS OF FOREST EDUCATION IN POLAND

ABSTRACT

Effective environmental education, including the forest education, leads to the development of knowledge about the state of the environment, the level of awareness and the environmental attitudes of society. This activity covers different fields, such as: nature conservation, environment, education, and politics taking into account different social groups, organizations and institutions. This paper presents the most important national legislation and state documents in relation to the environmental education. Their relationships and evaluation in the context of a positive impact on the ecological awareness of society, including the activities of the State Forests in this area are indicated. The process of creating a regulatory system in the field of environmental education is a long-term process that requires continuous improvement of law and system solutions. In the field of education, it should aim to develop a common platform for cooperation between educational bodies and forest educators. The result of this cooperation should be developing common standards and core curricula for various levels of education.

Key words: education of ecology, forest education, acts, state documents, State Forests

